

OSOBY A DÍLO

PhDr. ZBYNĚK BUREŠ, CSc.

přední československý psycholog a předseda redakční rady našeho časopisu, se narodil 15. července 1924 v Praze. Maturoval na Vančurově gymnáziu na Smíchově, kde jeho intelektuální vývoj výrazně ovlivnil vynikající bohemista a germanista doc. Vojtěch Jirát (1902—1945), mistr literárně kritického portrétu a esejista rozlehlých obzorů, který na této škole po uzavření českých vysokých škol působil. Na filozofické fakultě Univerzity Karlovy studoval v letech 1945 až 1949, původně angličtinu, kde byli jeho učiteli profesori Vočadlo a Vančura, a filozofii a sociologii, kde navštěvoval přednášky J. B. Kozáka, Josefa Krále a Arnošta Kolmana. Záhy se však začal soustřeďovat na psychologii, kterou poslouchal u Josefa Stavěla, Jana Doležala a Cyrila Stejskala. V roce 1947 nastoupil ještě jako student a původně jako volontér práci v tehdejší Ústavu lidské práce, jehož ředitelem byl prof. Jan Doležal. Po příznivém přijetí rigorózní disertační práce na téma „Psychologie v úrazové zábraně“ promoval na doktora filozofie v roce 1949. V Ústavu lidské práce, kam byl záhy přijat na plný pracovní úvazek, se věnoval především psychologickým otázkám bezpečnosti práce. V té době poznal formou průzkumů, inspekčních prohlídek a expertiz na místě desítky pracovišť a většinu odvětví hospodářského života. Spolupracoval při tvorbě pomůcek k propagaci bezpečnosti práce a začal též publikovat.

Po návratu z dvouleté základní vojenské služby se jen nakrátko vrací do Ústavu bezpečnosti práce ROH a v roce 1955 nastupuje do Výzkumného ústavu dopravního, kde spolu s dalšími psychology připravuje psychologické posuzování způsobilosti strojvůdců a výpravčích a v rámci toho koncipuje své stanovisko ke kritice psychotechniky. Pod vedením prof. Doležala pomáhá klást základy nově pojímané psychologie práce v Československu.

V roce 1960 je povolán profesorem Doležalem do Psychologického ústavu Univerzity Karlovy. Tam pokračoval ve své práci koncepční a aplikační. Zahajuje dlouhodobý laboratorně experimentální výzkum spolehlivosti výkonu. Období laboratorních experimentů a výzkumů v energetice zasahuje až do poloviny sedmdesátých let. V roce 1964 obhajuje svou kandidátskou práci na téma „Individuální analýza chybných úkonů“. V roce 1965 vydává publikaci „Základy psychologie práce ve spotřebním průmyslu“. Jeho knížka „Psychologie práce a její užití“ vyšla v nakladatelství Práce ve třech vydáních (r. 1967, 1973 a 1981). Skoro dvacetiletý laboratorně experimentální výzkum spolehlivosti výkonu je shrnut v monografii „Psychologie spolehlivosti výkonu“, vydané v edici Acta Universitatis Carolinae v roce 1979.

Další období lze charakterizovat jako období, kdy se dr. Bureš soustředil na výzkum a na přípravu učebních textů. Jeho pedagogická a organizační činnost jako vedoucího oddělení psychologie práce a řízení katedry psychologie FF UK je rozsáhlá a týká se především psychologie práce, aplikačních programů a výzkumných projektů tohoto oboru. V posledních letech byl jako zkušený pedagog pověřen vedením přednášky Úvod do psychologie, která je pro formování profilu studenta velmi významná. Připravil učební plán prvního postgraduálního kursu penitenciární psychologie a zorganizoval jeho první běh. Je spoluautorem systému postgraduální přípravy psychologů práce na UK. Dr. Bureš se rovněž zabývá otázkami psychologie životního prostředí a jako první psycholog začal na přírodovědecké fakultě UK tento předmět přednášet pro studenty katedry ochrany přírody a krajinné ekologie.

Napsal dvousvazková vysokoškolská skripta Psychologie práce a jako vedoucí autorského kolektivu zpracoval první vysokoškolskou učebnici psychologie práce. Jím vedená studentská práce získala v celostátním kole SVOČ v roce 1987 první místo.

V roce 1957 byl zvolen předsedou sekce psychologie práce Čs. psychologické společnosti a členem jejího hlavního výboru. Organizoval sérii konferencí, které měly charakter setkání psychologů práce s vedoucími pracovníky (1958 Praha, 1962 Plzeň, 1965 Gottwaldov). Tyto konference připravily cestu psychologie práce do praxe a přispěly k jejímu novému uznání. Na základě přesvědčení, že funkcionáři nemají zůstat v těchto funkcích příliš dlouho, se vzdává v roce 1966 vedení sekce, ale setrvává ještě jedno období ve funkci vědeckého tajemníka Čs. psychologické společnosti. V těchto funkcích se aktivně účastnil přípravy dokumentu o rozvoji čs. psychologie.

Dr. Zbyněk Bureš též úspěšně reprezentoval naši psychologii práce na mezinárodním poli. V roce 1964 podnikl přednáškové turné po SSSR pro vrcholné vědecké instituce i závody (Moskva, Moldávie). Přednášel na univerzitách v Marburku (1964), Moskvě (1974), Vilnjusu (1977) a Bochumu (1 semestr — 1969). Referoval na mezinárodních vědeckých konferencích v Záhřebu — 1957 (experimentální výzkum mentálních bloků), Berlíně — 1960 (doprava), Karl-Marx-Stadtu — 1966 (psychologie práce), Norimberku — 1969 (experimentální výzkum nových činností), Budapešti — 1970 (ergonomie v CSSR), Novgorodu — 1982 (efektivnost, kvalita a spolehlivost), Krakově — 1985 (psychologie práce). V roce 1986 spoluorganizoval mezinárodní sympozium o výuce ergonomie na VI. konferenci RVHP o ergonomii v Praze na FF UK. Předsedal rovněž mezinárodním sympoziiu v Novgorodě, Praze a Bratislavě.

Mimořádně záslužná je redakční činnost jubilanta. Již v letech 1949—1950 se s ním setkáváme jako s tajemníkem tehdy založeného čtvrtletníku „Bezpečnost a hygiena práce“, kde se svou aktivitou záhy stal duší redakční práce. Od roku 1966 byl výkonným redaktorem nově založeného čtvrtletníku „Psychologie v ekonomické praxi“ a od roku 1978 je předsedou redakční rady tohoto časopisu.

Za své celoživotní poslání považuje prohlubovat spojení psychologické vědy s praxí. V roce 1966 stál při zrodu meziresortního střediska psychologie práce na FF UK, které mělo za úkol koordinovat aplikaci a poskytovat servisní služby. V tomto duchu založil a sedm let vedl společnou laboratoř Psychologického ústavu UK a Výzkumného ústavu energetického, která spojovala praktickou činnost, vědecký výzkum a výuku (1970—1976). Od té doby spolupracuje s Výzkumovým střediskem energetiky při elektrárně SSM v Tušimicích. Je autorem závadění komplexní automatizace — integrovaných výrobních úseků pro Výzkumný ústav strojírenské technologie a ekonomiky, dále podkladů pro

konferenci UNESCO v Praze o životním prostředí a návrhu směnového vyšetření klíčových operátorů jaderných elektráren pro MZ ČSR jako podklad pro usnesení vlády ČSSR o bezpečnosti jaderných elektráren č. 196/87. Velký význam pro společenskou praxi měla i jeho další rozsáhlá konzultační činnost a supervizní soudně znalecké posudky závažných železničních nehod. V roce 1970 byl jmenován čestným členem Human Factors Society (USA).

Kromě četných původních vědeckých článků a sdělení, publikoval též řadu významných článků, zvláště v Hospodářských novinách. Přednášel o psychologii práce a jejích specifických úkolech pro pracovníky kádrových a personálních útvarů, zvláště však pro vedoucí pracovníky všech úrovní. Českou odborovou radou mu bylo uděleno uznání za zásluhy o bezpečnost práce. V současné době se věnuje pedagogické činnosti, přípravě aspirantů, výzkumu tvorby životního prostředí z psychologického hlediska a redakční práci.

Ve své činnosti trvale spojuje vynikající znalosti a dlouholeté zkušenosti z psychologie práce s potřebami společenské praxe a s aktuálními úkoly celospolečenského charakteru. Stal se tak uznávaným představitelem psychologie práce u nás i v zahraničí. Není však jen znalcem psychologické teorie a metodologické problematiky, ale také bystrým zúčastněným pozorovatelem a interpretem každodenního chování lidí. Rozumí lidem, protože je má rád. Přejeme Zbyňkovi Burešovi, aby si uchoval svou vysokou pracovní výkonnost a optimistický postoj k životu i do dalších let vědecké a životní zralosti.

J. Janoušek, J. Štikar

PŘEHLED VYBRANÝCH PRACÍ PhDr. ZBYŇKA BUREŠE, CSc.

Knihy, monografie a vysokoškolské učební texty

- Burcň, Z., **Základy psychologie práce ve spotřebním průmyslu.** Praha, Min. spotř. průmyslu, 1965.
- Bureš, Z., Kučera, J., Bidlová, E., **Základy psychologie v ekonomické praxi.** Skripta VŠE, Praha, SPN, 1967.
- Bureš, Z., **Psychologie spolehlivosti výkonu.** Praha, Univerzita Karlova, 1979. *uk*
- Bureš, Z., **Psychologie práce a její užití.** Praha, Práce, 1981, 3. dopl. a přeprac. vyd. (1. vyd. — 1967, 2. vyd. — 1973).
- Bureš, Z., **Psychologie práce.** Skripta pro studenty psychologie v pregraduálním studiu, Praha, SPN, 1981, 1. svazek, 1982, 2. svazek.
- Bureš, Z., **Psychologické otázky pedagogického procesu na vysokých školách I a II.** Praha, Ústav rozvoje vysokých škol ČSR, 1984.
- Bureš, Z. a kol., **Psychologie práce (učebnice pro vysoké školy).** Praha, SPN, v tisku.

Původní články a stati ve sbornících

- Bureš, Z., **Zásady využití psychologie v dopravě.** In: *Sb. Využití psychologie v socialistické společnosti*, Bratislava, 1959, 71—81.

- Bureš, Z., O některých psychologických aspektech mentální hygieny v průmyslu a dopravě. In: Sb. II. celostát. sjezdu duševní hygieny, Praha, 1960.
- Bureš, Z., Die Aufgaben der Psychologie in Verkehrswesen in der Tschechoslowakei. Verkehrsmedizin, 1961, 8, 10, 421—431.
- Bureš, Z., Individuální rozdíly v jednoduché laboratorní činnosti. Čs. psychol., 1962, 6, 1, 47—63.
- Bureš, Z., Možnosti užití psychologie v energetice. Energetika, 1962, 12, 566—567.
- Bureš, Z., Personální činnosti a psychologie práce. In: Sb. Psychologie v systému práce s lidmi, Praha, Práce, 1960.
- Bureš, Z., Psychologické aspekty výběru a rozmisťování pracovníků. In: Blucha, J., Slejška, B., Bureš, Z., Sociologie průmyslu, stud. materiály II, SNTL, Praha 1965, vysokoškolská skripta ČVUT, fakulta strojní, str. 62—108.
- Bureš, Z., Úvodník. Psychol. v ekon. praxi, 1966, 1—2, 1—3.
- Bureš, Z., Osobnost nehodaře — skutečnost či fixce? In: Sb. K problémům psychologie osobnosti, Praha, Academia, 1967, 169—177.
- Bureš, Z., Hodnocení a rozmisťování pracovníků. In: Sb. Člověk v podniku, IR/ČTK, 1968.
- Bureš, Z., Psychologické přístupy k rozboru práce vedoucího pracovníka. Psychol. v ekon. praxi, 1968, č. 3, 3—4, 123—135.
- Bureš, Z., Člověk a práce z hlediska jednotlivých životních stádií a psychologické otázky profesionální dráhy. Psychol. v ekon. praxi, 1979, 14, 1, 23—29.
- Bureš, Z., Industrial Psychology in Czechoslovakia. Int. Rev. Appl. Psychol., 1970, 19, 2, 149—153.
- W Bureš, Z., Analyzátor spolehlivosti výkonu v modelové činnosti. Psychol. v ekon. praxi, 1971, 6, 1, 39—40.
- Bureš, Z., Entwicklung der ergonomischen Bestrebungen in der Tschechoslowakei vom Gesichtspunkt der Arbeitspsychologie. In: Sb. Konference o ergonomii, Budapešť, Dům techniky, 1972.
- Bureš, Z., Problém kritérií pracovního úspěchu v psychologii práce. Psychol. v ekon. praxi, 1972, 7, 1, 1—12.
- Bureš, Z., Užití psychologie při budování složitých technických systémů s lidským činitelem. Psychol. v ekon. praxi, 1973, 8, 60—72.
- Bureš, Z., Psychologické přístupy k rozboru řídicí činnosti I. Aktuální úkoly a teoretické předpoklady. Psychol. v ekon. praxi, 1977, 12, 4, 151—161.
- Bureš, Z., Psychologické přístupy k rozboru řídicí činnosti II. Volba jednotky analýzy a hlavní úkoly. Psychol. v ekon. praxi, 1978, 13, 1, 1—14.
- Bureš, Z., Několik poznámek k psychologii práce v Československu. (Historický přehled a teoretické aspekty.) Psychol. v ekon. praxi, 1978, 13, 3—4, 224—244.
- Bureš, Z., K psychologickým otázkám tvorby životního prostředí. In: Acta Universitatis Carolinae, Praha, 1979, 97—119.
- Bureš, Z., Psychologická diagnostika v ekonomické praxi. In: Psychologická diagnostika v socialistických krajínach, Bratislava, Psychodiagnostika, 1980, 305—312.
- Bureš, Z., Psychologičeskij mikroanaliz ošibočnych dějstvij v ergotechničeskich sistemach: metodologija i rezultaty. In: Sb. Effektivnost, kačestvo i naděžnosť, Moskva, 1981, 11—15.
- Bureš, Z., Psychologické otázky tvorby životního prostředí a uplatňování eko-

- logických hledisek v psychologii práce. Psychol. v ekon. praxi, 1983, 18, 1, 13—27.
- Bureš, Z., Podmínky a důsledky inovačních změn v sociálním systému organizací. In: Sb. Proceedings on application of science in management of social systems of organizations, Bratislava, 1984, 90—105.
- Bureš, Z., Lidský potenciál a jeho kultivace z psychologického hlediska. In: Sb. Úloha rozvoje člověka v kultivaci a uplatnění lidského potenciálu, Praha, 1988, 155—163.
- Bureš, Z., Psychologie práce v situaci společenských, ekonomických a organizačních změn. Psychol. v ekon. praxi, 1988, 4, 161—171.
- Bureš, Z., Břicháček, V., Contribution to the problem of mental bloes. Čs. psychol., 1965, 9, 3, 262—291.
- Bureš, Z., Burešová, M., The operator in an experimentally — induced stress and his performance. Studia psychologica, 1974, 16, 3, 169—178.
- Chmelař, V., Bureš, Z., Osladilová, D., Švancara, J., Tardý, V., Padesát let ČSSR a psychologie v českých zemích. Čs. psychologie, 1968, 12, 5, 425—431.